

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Vita, Et Gestis S. Francisci Xaverii È Societate Iesv
Indiarvm Apostoli Libri Qvatvor**

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1666

Aditvs Operis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10854

ADITVS OPERIS.

VA ultra Gades ad Austrum effusus, occidentem Afri-
cam tingit Oceanus, mare nauibus inuicem mortales ha-
buere: quisquis illud tentasset, vel tempestatibus allisus,
incerti successus indicia omnia sepeliebat secum naufragio; vel
breui reiectus, aliorum spes quantumuis animosas, & cupidita-
tes eiusdem aleæ quamlibet audas elidebat. Prima, nauis adhuc
tū rudibus & ventorum, cælique ignaris, certi exitij, omina obie-
ctabat Atlas, qui ad Marocci confinia ingens cornu in mare proicit
tot pridem infame cladibus ut flecti non posse aut integris naui-
bus, aut saluo vectore putaretur. Quare de voce, Non il-
lius nomine (Non siquidem dicitur) iactabatur paræmia inter
nautas, qui, Non, promontorium adiret, aut rediturum, aut
non. Annis tandem hinc ferme ducentis ignotum eatenus, & clau-
sum mare, Deus aperuit, primosque illius aditus, Henrici Prin-
cipis fortunata, & generosa pietas subire anteuertit. Erat hic
Regis Lusitaniae Ioannis primi, liberorum octo, natu quintus,
Visci Dux, iuuenis ad quæuis ardua tantum spirans, quantum po-
test in regio sanguine, nata imperio, virtus eximij principis.
Ardens ergo propè à puero Ecclesiæ sanctæ in fines ultimos pro-
ferenda, Indicum mare primus edomuit, & vulgo insuperabi-
lem ad Indos inuasit nauigationem, in qua etsi per annos qua-
draginta, animi celsitatem, rebus æquare non potuit, metas
saltem refixit, quibus tantum non intra Europam nauclerica
tenebatur, & fortitudinis eiusdem, ut sanguinis hæredes po-
steros, in viam induxit, detegenda primum, dein commerciis
frequentanda, ac subiuganda denique Asia. Quare ad illum
etiam post funus, merito refertur expeditionum gloria, & opu-
lencia lucrorum, quibus subinde Lusitanorum potentiam, & no-
men felicitas prouexit. Hunc Henrico ardorem subdiderat Abi-
la.

Nauigatio
in Africã
cur diu in-
uia.

ADITVS OPERIS.

la ex Mauris vi capta, in cuius expugnatione, Duce ac magistro parente cum gloriosum tirocinium posuisset anno 1415. tantus eius animo insedit impetus aduersus hostes nominis Christiani, ut totis viribus ad obtinendam eorum superbiam anheleret. Verum Africa Saracenos bello per se aperto, & iusto exercitu nondum par agredi, sua in navigationem vertit consilia, ut si qua propitium adspirasset numen, regnum alicubi, vel portum in India occuparet; id factu pronius censebat, quod Christi Equitibus contra Mauros ab Dionysio atauo institutis summa praeerat potestate, habebatque ad manum ararium Ordinis, quod in opus conferret tam proprium atque legitimum. Sic egregie meditatus peculiari studio Geographia applicuit sese, quemcumque sens in Lusitaniam ex Africa barbarum tulisset, callide percontans de plagis, promontoriis, portibus, oraque omni maritima illorum regnorum. Ac ne rem tanti minus certo consilio crederet, certus licet constanti referentium consensu, oram Barbaria tractu perpetuo à freto in Guineam produci, sedem sibi delegit oppidum Sangrorum seu Sanguinum in regno Algarbia situm, milliaribus ab sacro, seu S. Vincentij cornu vix quatuor, instituto suo opportunissimam, destinandisque inde in exteriora Africa nauibus: & visum Deo eius propositi auctori, nobiles ipsius ambitus, improviso statim premio in rerum maiorum pignus incendere, paruis nempe insulis duabus, nequaerenti, nec scienti oblatis: contigit ea res anno fere 1420. quo Ioannem Gonzalum Zarcum, & Tristanum Vazium Cercuris duobus eximie instructis praefecit, quibus ultra Marocum littora explorarent: at hi nondum in Fessa conspectum venerant, cum nimbofa repente procella tantum non obruti, coguntur quâ ventus raperet vasto mari se dare, deferunturque ignotam in insulam, aliquanto ad Septentrionem Canariarum meridiano suppositam, cui Portus Sancti idcirco inditum ab iis nomen quod illic naufragium euassissent. Mari exinde composito, & restitutis nauibus, iuuit ulterius tendere, scrutarique insulam aliam maiorem, haud procul distantem, quam Sylvarum densitate Maderam dixere, velut dicerent Dumetum. Quibus indagandis, porrectum longius in mare scopulum

Portus Sanctus & Madera insula inueniuntur.

ADITVS OPERIS.

lum Gonzalus præteruehens, cui nunc Funiculæ arx imposita est, capacem in eo notauit speluncam, in modum camera arcuatam, marinis lupis lasciuientibus stabulum, & gentilitio nomini, ex ea cognomen addidit, voluitque Gonzalus de Comera dici, quod eius posteris nobilitate insignibus honoris hereditarium permansit. Accessit utraque insula Lusitanorum ditioni, cum eo prouenta, quem breui maximum, syluis igni exuta, & arundinetis sacharariis consita Madera ubertim reddidit: hoc diuina tutela pignore obstrictus Princeps, nauigationibus annuis nouas querere terras non destitit, quoad anno demum 1433. Ægidium Anes ad hoc adhibuit, hunc Lusitani Gileanes appellant, Lacubus oriundum, ducem oppido intrepidum, quodque mox patuit nautica omnis experientissimum, nam milliaria prouectus ultra Non, promontorium centum octoginta, ad aliud pertigit, quod Bogiadoris materna lingua nominauit, hoc est Versatilis obflexus multiplices quibus reducta in seipsam ora, in sinus varios, se torquet, sed ultra non ausus quantumuis inuictus animo, illic hæsit, assuetos enim radendis litoribus, nec se alto credere solitos, quod marino carerent gnomone quo ex solis & siderum gradibus cursus nauium regerent, cornu illud horrendum exterruit, veritos ne aquis tempestatum in modum æstu fero reciprocantibus sorberentur; seu vadofus illic Oceanus hoc periculum crearet; siue illius vehementissimus ad Lybim impetus; vel immanitas fluctuum ex maris gemini mutuo conflictu surgentium; aut quod alij scribunt Cauri vis latè furentis; undecumque tandem, fractus animo Gileanes retro flexit, & Lusitaniam repetiit. Post hæc diu cessatum donec nouos Principi stimulos subiecit Deus, à quo sunt qui tradant obiurgatas per visum eius moras, animatumque ad urgenda capta. Quare monitis parens, anno 1443. Tristamum Nunnium iussu Gileanis vestigia relegere, cursu quidem uti cautiori, sic euentu haud paulo meliori, aliquanto enim ab litoribus recessu Bogiadoris effugit vortices, & promontoriij noui auctus notitia huic à colore, Albi nomen dedit. Biennio post Dionysius Fer-

Portus sã-
ctus & Ma-
dera insu-
læ inuen-
ta.

ADITVS OPERIS.

naudes ad Cornu Viride peruenit, postremam Gorgadam è regione spectans, gradu ad Septentrionem quarto & decimo. Itum est denique nauibus ad vsque promontorium Leana, montes scilicet qui longa serie ad confinia Guineæ, in mare subeunt, ultra sextum gradum à Cornu viridi fuitque hic limes expeditionum annis quadraginta Principe auspice susceptarum; nam hunc anno 1460. portu Deus excepit beata immortalitatis, rara plane virtute, & commendandus aternitati princeps, dignusque, hoc Symbolo quod sibi à puero proprium adscriuit; eius duces, ac nauæ, rupibus passim, & corticibus arborum insculptum reliquere, ad bene agendum Indoles. Fama est pudorem virginem quem matris ex utero tulerat, sepulchro intulisse, nec patris nomen aliunde optasse quam ex antmarum infinita prole (si cepta feliciter uerterem) Christo, & cælo procreandâ, qui fuit eius in iis inuestigandis Scopus.

Nouæ circa Africâ repertæ regiones.

His initiis inslitere qui consecuti sunt Odoardum reges, Ioannis primi successorem, Alfonso, Ioannes, Emanuel; defuncto enim post quinquennium Odoardo, Alfonso eius nominis quintus nauigationem integravit anno 1471. quam eius auspiciis Fernandus Gomes ad promontorium viceps commode protulit, versus mediam Guineam, quâ ferè post annum decimum, aurarium Fluentum Sancti Georgij arcemunitum est, ad securitatem aurarij commercij, quod illic ob aurum largè ex fluitis abundans celeberrimum est. Promouit hos limites Ioannes secundus, Iacobo Cano circulum equatorem, ultra regnum Congi ad sexcenta millia transgresso. Proximus demum annus, qui fuit 1487. Bartholomæum Diaz extra tropicum emisit ad fines Africæ postremos, in iis, (quod Canus alibi fecerat) ad sanctæ Crucis insulam imitatus, columnam erexit fastigiatam signo Crucis, incisaque in scapum Latine ac Lusitanicè breui epigraphe qua tempus appulsus, Naucleri nomen, & cuius imperio venerat Ioannis Regis notabatur, in Lusitania rediit.

Cornu Bonæ spei.

Narrato postea tam arduæ cursu, metaque nauigationis, de hac adiecit procellosum caput ab se nominatum quod se il-

ADITVS OPERIS.

lic extrema in Africa arietatione terribili duo maria frangerent improbavit rex prudens ominosam nomenclationem, promontorij Non tristes metus, nautis obiecturam; & minime, inquit, imo Bonæ Spei promontorium dici volo, quod nomen retinet hodieque, ac poli antarctici, quarto & trigesimo gradui, tertiisque duabus subiacer. Sed tantis quasitam periculis, tamdiu expetitam Indorum notitiam Emmanueli Deus servauerat, cui velut futuri præsciis, auctor fuit Ioannes ut scuti regij tessera cæli globum abscripto lemmate In Dco.

Vascus
Gama in-
uentor In-
diarum.

Et prorsus Deo primam eius expeditionem mirabiliter fortunante id assecutus est, quod annorum quinque & septuaginta laboriosa indagazione maiores illius frustra tentauerant: in quo sua item non impari laude claret Vascus Gama Lusitanus explorator, indexque Indiarum, splendore sanguinis, & animi robore insignis: hunc nauibus quatuor cum præfecisset Emanuel (quem illi honorem, rei totius maritima Pratura deinde cumulavit) tres illarum ad cursum armis & milite, quartam commæatu necessario instruxit, vela ventis daturus mense Iulio anni 1497. quo anni tempore, ut post experientia docuit, nullum importunius eligi potuit Indica navigationi, silente tunc ventorum communium fauore qui solent potissimum illi adspirare. Volebat nimirum diuina bonitas, vni sibi adscribi, quod artis industria, & natura beneficium negabat: præterquam quod rerum inuenta maximarum non statim coalescunt, sed cresunt paulatim ducuntque non raro ex ipsis erroribus, perficiendi sui regulas, & modum. Ergo Vascus prouide omnibus ad discessum munitus, pridie quam portu solueret, cum suis Ducibus, ac nautis, in Bethleem cremum se confert quo solent nauigia ad profectionem conuenire, coram cæli Regina vigilaturus illam noctem; prodit inde postridie cum iisdem paruoque exercitu conscensurus: sequitur paratos ingens turba, nobilium, aula, ac populi extra urbem effusa, pars solennis discessus curiosa spectatrix; pars amicos, & consanguineos nunquam forte visendos deductura, & reueritate in illos tristi, tam ignoti maris cæcos exitus animo

ADITVS OPERIS.

reuoluens interque mutuos amplexus, & velut supremas salutationes vim magnam lacrimarum, & luctuum ciens, precipue cum ex Bethlemitica eremo supplicantium agmen monachorum in littus processit ex quo cymba in classem transuetura exercitum erant. Illic monitos genua flectere, Deoque, ac matri virgini commendatos, impertunt plena omnium noxarum venia; & pœnarum condonatione, si mori contingeret obtinenda, cuius Princeps Henricus Pontificium diplomatis impetrarat qui se in discrimen tam ambigui euentus conicerent. Conscensis hinc nauibus panduntur aquiloni vela, die Iulij nono, anno 1497. comitante quam longissimè oculis licebat populo, itusque ac reditus faustitatem enixè adprecante.

Erat iam tum nauigandi labor haud paulo mitior quam prius cum Astrologicis machinis destitutus stellarum & solis vi ductu non posset, nec auderet à terra procul se mari committere; hæc illi præsidia Ioannes secundus comparauit, medicorum suorum Mathematica vsus peritia, Roderici, & Iosephi Iudæi, maximeque Martini Bohemi, qui Ioannem de Monte Regio doctum in astronomicis magistrum audierat: ab his in artem ratio nauigandi certasque regulas, est redacta de meridiani solis altitudine petendas, ex cuius virimque vario deflexu ab circulo æquinoctiali, describere tabulas, & constituere canones, quorum usum cum suis probe Gama edoctus, vasto demum Oceano proras confidenter immisit, legitque post suam tempestatem, primùm sancti Iacobi insulam, decem illarum præcipuam quæ ad cornu Viride sita sunt, ubi post refectas aquatione, opportunisque naues, ad caput bonæ spei obuertit, expertusque haud frustra à Bartholomæo Diaz Procellosi damnatum appellatione, ægre supremum exitium euasit. Ipsa enim ex nauis qua iter ceteris præibat, nautarum tempestas oritur marina crudelior, præsentis siquidem horrore certoque interitu si ulterius auderent exterritos, coninratio atrox subit, proiiciendi in fluctus Gama, omniumque salutem vnius interitu redimendi. Quod subodoratus callidè,

sagax

Gamæ iter
ad Indos.

ADITVS OPERIS.

*sagax, & magnanimus Gama, nefarij consilij capita in com-
 pedes coniecit; ipse gubernaculum fortiter inuadit, idemque,
 tamdiu, & gubernatorem, & nauclerum agit, dum pro-
 montorij flexu superato suos in tuto secum statuisset. Quo de-
 functus periculo, cursum aquilonem inter, ortumque inten-
 dit, semperque oras Africae sectatus, Mozambicum insulam,
 postea Melindam tenuit, illius regni metropolim. Illic patrij
 maris scientissimo nauarcho secum adhibito aggreditur sinum
 traicere bis mille quingentorum, tandemque Maij octauo & de-
 cimo. anno 1498. Indiam attigit, mense postquam Vlyssipo-
 ne soluerat decimo. Primas iecit in portu anchoras, milliari-
 bus iriginta ab Calecutio, vrbe Malabaris tunc frequentis-
 sima, & rei omnis aromataria celeberrimum forum, vt qua
 partim illic progignitur, partim ex Zeilano inuehitur, to-
 taque ex India, & regnis extra illam semotis, mercatorum
 concursus euocat atque bis tot annos passibus Lusitanus, iter
 ad Indos molitus est; primum tanquam puer vacillans, par-
 uis, & trepidis; inde animosis vt gigas & grandibus, quos
 ne illa quidem velut orbis meta inhibuit, quin nobiles am-
 bitus in exteriora proferrent imperia; instaurataque ex In-
 diis terrarum exploratione tum ad Sinas, & Iapones veni-
 rent; tum per interiora Oceani, & Austri ad insulas tra-
 ctus illius innumerabiles. Quibus tam operosis erroribus, Ec-
 clesiae Sanctae animarum ingens accessit populus; & complu-
 res Lusitanicae ditioni, cum gloria insigni Prouinciae: hic
 meae huius historiae campus: hic explicandi sunt labores atque
 artes quibus Ignatij haud degeneres à patre filij, eum inui-
 eta constantia versarunt, fideoque in illo religionis Catholi-
 cae, sudoris, & sanguinis semente perpetua, dignos ex ea
 prouentus tulerunt. Quam ego meam qualiscumque sit ope-
 ram spero non minus legentibus vtilem quam iucundam ex
 varietate rerum atque euentuum illustri. Quaeuismodi sunt, ex-
 ploratio terra & aquarum; nouarum urbium regnorum-
 que inuentio; tincti suis cum populis sacro fonte Reges anicae
 barbari, & idololatrae; legationes ab vltimis finibus ad sum-
 mum*

ADITVS OPERIS.

num Pontificem Christi Vicarium professionemque deuota illi Obedientia; disputationes cum Sacracenorum Cascizibus, Brachmanis Indorum, Iaponum Bonziis; Immanes regum pro auita superstitione de Christianis strages, & crudelissima laniena inflexa patientia tolerata, quibus nouo in orbe, Romana Ecclesia redisse visa sunt antiqua secula aurei temporis, cum esset vita Christianis ad usum virtutis non minus in pace pretiosa, quam in bello à tyranni furente, mors ad martyrium aut patientiam.

Nondum erat ex cunis egressa Societas cum visum Deo est illam ex Europa vocare in Asiam ad sudores robusta potius infractaque etatis quam adulta. Nam etsi tunc paruo constabat numero, sui adhuc iuris cætus Patrum primorum decem (quos Paulus tertius statim post religionis nomine formaque colligauit) sed erat iam diuino delectu ad ministerij cuiusuis excellentiam ita comparata, ut duabus mundi primariis partibus sat esse crederetur, alteri quidem Christianis studiis reformanda; alteri vera Christi fide ac moribus informanda, adeò certum est hominum vires non numero, sed virtute constare, & corroboratos aeterno spiritu vel unum Samsonem aut Dauidem pro decem milibus computandos. Fuit planè huius tam excelsæ stature Xauerius, ex primis nouem Ignatij sociis in admirationem etiam ethnicorum diuinitus electus, cui præconium Euangelicæ veritatis, ex legibus populis, vixque de homine quicquam tenentibus creditum; cui prope continua, per terrarum, marisque infesta & inuia, peregrinatio; cui arummosus inter aduersa perpetua labor; linguarum facultas diuersarum; potestas patranda miracula; excellentia virtutis absolutissima, hominumque ad Deum conuersiones infinita cognouit Apostoli, communi iam tum voce mortalium fecerunt, quod ipsi postmodum supremi oraculi Pontificia auctoritas confirmavit. Hic Societatem in Orientales plagas induxit primus

ADITVS OPERIS.

*primus, iterque signavit posteris qui eius deinceps pres-
sere vestigia, non tam iter monstrantis, quam pone virtu-
tum exemplo trahentis tanto muneri debitum.*

Facit